

بسم الله الرحمن الرحيم

واحد آزادشهر

فرم طرح تحقیق

درخواست تصویب موضوع پایان نامه

کارشناسی ارشد

عنوان تحقیق: جبر و اختیار در آرای فلسفی فخر رازی

رشته: فلسفه و کلام اسلامی

مقطع: کارشناسی ارشد

بسمه تعالی

این قسمت توسط حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه پر شود.

شماره:

تاریخ:

پیوست:

فرم طرح تحقیق

درخواست تصویب موضوع پایان نامه کارشناسی ارشد و دکترای حرفه ای

عنوان تحقیق: جبر و اختیار در آرای فلسفی فخر رازی

عنوان تحقیق به انگلیسی:

The Predetermination and Free Will on Philosophic Works' Fakhre Razi

۴- اطلاعات مربوط به پایان نامه :

الف: عنوان پایان نامه :

فارسی: جبر و اختیار در آرای فلسفی فخر رازی

انگلیسی:

The Predetermination and Free Will on Philosophic Works' Fakhre Razi

ب: نوع کار تحقیقاتی : بنیادی (۱) نظری (۲) * ۳- کاربردی (۳) عملی: (۴)

پ: تعداد واحد های پایان نامه: ۶

ت : پرسش اصلی تحقیق (مسأله تحقیق):

الف: آیا جبر، نفی فعل و اراده از انسان و اضافه به پروردگار است؟

ب: چرا اختیار به معنی انتخاب و گزینش ارادی انسان است؟

۵- بیان مساله : (تشریح ابعاد ، حدود مساله ، معرفی دقیق مساله ، بیان جنبه های مجهول

و مبهم و متغیر های مربوط به پرسشهای تحقیق ، منظور تحقیق .)

مسأله کلامی جبر و اختیار به سبب آمیختگی فلسفه اسلامی با کلام، در فلسفه نیز مورد بحث و بررسی قرار گرفته، و نظراتی مبتنی بر جبرگرایی، اختیارگرایی و میانه‌گرایی (بین‌الامرین) به بار آمده است. فیلسوفان از اختیارگرایی سخن می‌گویند و خود را طرفدار نظریه اختیار می‌دانند، اما تحلیل دیدگاه‌های آنان در زمینه افعال انسان، از سوی متکلمان و حتی عارفان، حاصلی جز جبرگرایی نخواهد داشت. جبر فلسفی که از آن به موجبیت نیز تعبیر می‌شود، مبتنی بر اصل علیت است. بر طبق اصل علیت تخلف معلول از علت تامه محال است و چون علت ضرورت یابد، وجود معلول نیز ضرورت خواهد داشت. در نگاه فیلسوفان، هستی دارای نظامی ضروری است که از واجب الوجود بالذات آغاز می‌شود و ممکنات یا ماسوی‌الله، که از آنها به واجب‌البغیر نیز تعبیر می‌شود، در یک نظام علت و معلولی به طور مرتب و منظم، پی در پی پدید می‌آیند و تمامی موجودات در نهایت به واجب‌الذات منتهی می‌شوند و علت این امر آن است که ماسوی‌الله، ممکن و ذاتاً معدوم‌اند و از نیستی به هستی آمده‌اند و ناگزیر دارای علتی خواهند بود و از آنجا که دور و تسلسل عقلاً باطل است، سلسله علتها و معلولها، سرانجام به علت‌العلل که علتی است به ذات خود موجود، می‌انجامند. بنابراین، اصل علیت است که بر سراسر نظام هستی حکومت دارد و افعال ارادی انسان هم که بخشی از نظام هستی و ممکن الوجود است، از قلمرو حاکمیت اصل علیت بیرون نیست. با نگاه به حکومت اصل علیت، فیلسوفان نیز محکوم جبرند و کردارهای ارادی انسان با مبانی فلسفی نیز آفریده خداست و در نتیجه، انسان در کردارهای ارادی خود مختار نیست و مجبور است؛ زیرا کردارهای ارادی انسان نیز ممکن‌الوجود است و همانند دیگر ممکنات ذاتاً نه اقتضای عدم دارد، نه اقتضای وجود؛ و چون علت و سببی در کار آید، وجود می‌یابد و واجب‌البغیر محسوب می‌شود. پیداست که اسباب و علل کردارهای ارادی انسان فعل انسان نیست و مستقل از انسان است و ناگزیر، بی‌واسطه یا با واسطه، به ذات واجب الوجود منتهی می‌شود و این بدان معناست که این کردارها نیز آفریده خدا و بر آمده از قضا و قدر الهی است و در دار وجود جز جبر، اختیاری نیست.

از لحاظ تاریخی، قدمت جبر و اختیار در افعال انسان به دوره‌های آغازین مباحث کلامی در تاریخ بشر باز می‌گردد. لذا پرداختن به مساله جبر و اختیار در میان دانشمندان علوم انسانی چون فلسفه و کلام از جایگاه بسیار رفیعی برخوردار است که این موضوع ذهن اندیشمندان بسیاری را به خود مشغول ساخته و هنوز هم مطمح نظر متکلمان بسیاری می‌باشد. دانشمند بزرگ اشعری، فخر رازی در جای جای آثار خود به این موضوع پرداخته و ابعاد گوناگون آن را کاویده است. آنچه را که وی در آثار خود بیان کرده از جامعترین پژوهشهای ژرف در این زمینه است. طبق مبانی نظری این فیلسوف بزرگ، جبری بودن امور امری قابل پیش بینی است. مساله جبر و اختیار از مسایل مهم علم کلام و فلسفه بوده و به افعال انسان می‌پردازد. بنابراین موضوع بحث در این مساله، افعال ارادی انسانها مانند خوردن و خوابیدن و سخن گفتن است نه امور تکوینی مانند: کوتاهی و بلندی قد و نه افعال طبیعی بدن انسان همچون: ضربان قلب، جریان خون، حرکات پلک چشم و نه افعال اضطراری مانند: سقوط بدون اراده و اختیاری شخص از مکانی بلند که این افعال و امور بنابر اتفاق آرای متنازعان در این مساله، از اختیار و اراده انسان خارج، و تابع قوانین طبیعی یا اراده ازلی خداوندی است

پژوهشگر مساله جبر و اختیار در آرای فلسفی فخر رازی با گزینش این موضوع بر آن است توضیح دهد که فعل ارادی از دیدگاه فخر رازی حاصل پیوستن قدرت به داعی است و چون قدرت به داعی بپیوندد،

علتِ موجبه فعلِ ارادی به مثابه علت تامه پدید می‌آید و انجام گرفتنِ فعلِ ضرورت (وجوب) می‌یابد؛ و این عین جبر است. لذا انسان در انجام دادنِ کردارهای ارادیِ خود، نه مختار، که مجبور خواهد بود. و در ادامه، پژوهشگر خواهد کوشید تا بنمایاند که در نگاه فیلسوفان، حکومتِ اصلِ علیت بر نظام هستی نه تنها به هیچ روی با اختیار و آزادی انسان ناسازگار نیست، که مؤیدِ این اختیار و این آزادی نیز هست؛ بدین معنا که اگر از دیدگاه متکلمان، ضرورتِ کردارهای ارادی انسان در پی پیوستن «داعی» به «قدرت» به جبر می‌انجامد و «واجب بالاختیار» «منافی اختیار» به شمار می‌آید، از دیدگاه فلسفی، نه آن پیوند جبر به بار می‌آورد، نه این وجوب منافی اختیار است؛ بلکه تأکیدی است بر اختیار.

۱- تحقیق بنیادین: پژوهشی است که به کشف ماهیت اشیا و پدیده‌ها و روابط بین متغیرها و اصول و قوانین و ساخت با آزمایش نظریه‌ها می‌پردازد و به توسعه دانش رشته علمی کمک می‌نماید.

۲- تحقیق نظری: نوعی پژوهش بنیادی است و از روشهای استدلال و تحلیل عقلانی استفاده می‌کند و بر پایه مطالعات کتابخانه‌ها انجام می‌شود.

۳- تحقیق کاربردی: پژوهشی است که با استفاده از نتایج تحقیقات بنیادی به منظور بهبود و به کمال رساندن رفتارها و روش‌ها، ابزارها، وسایل، تولیدات، ساختارها، و الگوهای مورد استفاده جوامع انسانی انجام می‌شود.

۴- تحقیق عملی: پژوهشی است که با استفاده از منبع تحقیقات بنیادی و با هدف رفع مشکلات جوامع انسانی انجام می‌شود.

۶- سوابق مربوط (بیان مختصر سابقه تحقیقات انجام شده در باره موضوع و نتایج به دست آمده در داخل و خارج کشور و نظرات موجود در باره موضوع تحقیق):

اگر چه در باب جبر و اختیار کتب مختلف نگاشته شده است؛ اما باز کاوی جبر و اختیار در نگاه یک فیلسوف منتقد به آرای فلاسفه مشاء، تاکنون مورد تحقیق و بررسی قرار نگرفته است. از جمله تحقیقاتی که در این موضوع انجام پذیرفته است، می‌توان به جبر و اختیار علامه محمد تقی جعفری، جبر و اختیار خواجه نصیر طوسی، انسان و سرنوشت شهید مطهری و آزادی و حیثیت انسانی محمد علی جمالزاده و اشاره کرد.

۷- فرضیه ها (هر فرضیه به صورت یک جمله خبری نوشته شود .)

الف: با تأمل در آثار فلسفی فخر رازی به نظر می رسد، قدرت خداوند، مطلق است، پس غیر او هیچ کس قدرت ندارد و همه مجبورند.

ب: از دیدگاه فخر رازی جبر یا اختیار برای انسان نیازمند داعی است، و اگر داعی، داعی دیگر بخواهد، منجر به تسلسل خواهد شد. از این رو، انسان در جبر و اختیار، اختیاری ندارد.

۸ - اهداف تحقیق: (شامل اهداف علمی، کاربردی و ضرورت خاص انجام تحقیق)

اهداف اصلی: بررسی اشتراکات و افتراقات آرائ فلسفی فخر رازی و دیگر فلاسفه در مسئله جبر و اختیار؛

اهداف فرعی: حصول این نتیجه که خداوند دارای قدرت مطلق است و همه امور در اختیار اوست، یکی از این امور، صدور افعال اختیاری از انسان است .

ضرورت تحقیق: از آنجا که دامنه جبرگرایی، به نوعی موجبات اضمحلال تمدن اسلامی را در تاریخ فراهم آورده؛ لازم است وسعت این موضوع را در نظر گرفت و بناست که تحقیقی دقیق و عالمانه انجام شود.

۹- در صورت داشتن هدف کاربردی ، بیان نام بهره وران (اعم از مؤسسات آموزشی و اجرایی و غیره):

پژوهشگران فلسفی، مدرسان، دانشجویان، محققان علوم عقلی و نقلی می توانند از نتایج این پژوهش استفاده کنند.

۱۰- جنبه نوآوری و جدید بودن تحقیق در چیست ؟ (این قسمت توسط استاد راهنما تکمیل شود .)

فخر رازی به عنوان یک فیلسوف منقد به مکتب ابن سینا، توانست یک موج عظیم ضد فلسفی را در جهان اسلام ایجاد نماید. او با طرح شبهات و سؤالات بنیادی در فلسفه مشاء، زمینه بسیار

مناسبی را برای فلاسفه بوجود آورد تا در پاسخ به این سؤالات به بالندگی فلسفه اسلامی همت گمارند. لذا بررسی نظرات فخر رازی در باره جبر و اختیار که خود از مسایل بسیار اساسی در تاریخ تفکر فلسفی بوده است، بیانگر نوآوری چنین تحقیقی می باشد.

۱۱- روش کار :

الف: نوع روش تحقیق : نوع روش این تحقیق براساس هدف ، تحقیق نظری می باشد . و بدین ترتیب این تحقیق، بر اساس ماهیت و روش این نوع تحقیقات ،، تحقیق توصیفی و تحلیلی محتوا می باشد . نگارنده به منظور توصیف عینی و کیفی ، محتوای مفاهیم به صورت نظام دار انجام می دهد و به دنبال تجزیه و تحلیل و توصیف مطالب است و می خواهد بداند : پدیده متغیر یا مطلب چگونه است. ویژگی ها و صفات آن را مطالعه و عنداللزوم ارتباط بین متغیر ها را بررسی کند.

ب: روش گردآوری اطلاعات: (میدانی ، کتابخانه ای و فیش برداری و)
با مطالعه در کتب فلسفی و کلامی و علوم نقلی و فیش برداری از مطالب یاد شده، به تجزیه و تحلیل مسایل پرداخته خواهد شد.

پ: ابزار گردآوری اطلاعات : (پرسش نامه ، مصاحبه، مشاهده ، آزمون ، فیش ، جدول ، نمونه برداری ، تجهیزات آزمایشگاهی و بانک های اطلاعاتی و شبکه های کامپیوتری و و ماهواره ای و غیره ...)
کتاب، نشریات و فیش برداری، بانکهای اطلاعاتی مرتبط با موضوع، کتابخانه های مجازی

ت: روش تجزیه و تحلیل اطلاعات:

با مطالعه در منابع و استخراج مطالب مورد نیاز در ارتباط با کلیات و جزئیات موضوع رساله، از روش توصیفی و تحلیلی استفاده می شود و با تحلیل مستندات کوشش خواهد شد تا به پرسش های اصلی پاسخی مقنع داده شود و صحت و سقم فرضیه های بررسی شوند.

ث: حجم نمونه و روش نمونه گیری:

چون روش تحقیق توصیفی و تحلیلی است، حجم نمونه موضوعات مورد استخراج تا رسیدن به پاسخی مورد قبول ادامه و گسترش خواهد یافت.

ج: قلمرو مکانی تحقیق: ایران

د: قلمرو زمانی تحقیق:

ه: جامعه آماری:

۱۲- جدول زمان بندی مراحل انجام دادن تحقیق از زمان تصویب تا دفاع نهایی

تاریخ تصویب	از تاریخ	تا تاریخ
مطالعات کتابخانه ای	۱ ماه	
جمع آوری اطلاعات	۲ ماه	
تجزیه و تحلیل داده ها	۲ ماه	
نتیجه گیری و نگارش پایان نامه	۱ ماه	
تاریخ دفاع نهایی:		
طول مدت اجرای تحقیق:	۶ ماه	

۱۳- فهرست منابع و مآخذ (فارسی و غیرفارسی) مورد استفاده در پایان نامه به شرح زیر :

- کتاب: نام خانوادگی ، نام، سال ، ناشر، عنوان کتاب ، مترجم ، محل انتشار ، جلد
- مقاله : نام خانوادگی ، نام ، عنوان مقاله ، عنوان نشریه ، سال، دوره ، شماره ، صفحه
- مطهری ، مرتضی، ۱۳۷۱، انتشارات صدرا، اصول فلسفه و روش رئالیسم در آثار شهید مطهری
- سبحانی، جعفر، ۱۴۱۲ق، قم، بحوث فی الملل و النحل
- فخرالدین رازی، محمد بن عمر، ۱۴۱۰ق، بیروت، تفسیر کبیر فخر رازی
- سید جوادی، علی، ۱۳۷۵، نشر محبی ، تهران، دائرة المعارف تشیع
- طوسی، خواجه نصیر، بی تا، قم، رساله جبر و اختیار
- سبحانی، جعفر، ۱۳۷۸، انتشارات توحید، قم، فرهنگ عقاید و مذاهب اسلامی
- طباطبایی، سید محمد حسین، ۱۳۹۳ق، انتشارات اسماعیلیان، قم، تفسیر المیزان

۱۴- هزینه های تحقیق پایان نامه:

الف: منابع تامین بودجه پایان نامه و میزان هر یک (ریالی، ارزی، تجهیزاتی، و غیره)

ردیف:	نام مؤسسه:	بودجه ریالی :	بودجه ارزی:	تجهیزات و تسهیلات:
جمع:				

ب: هزینه پایان نامه

ب ۱: هزینه های پرسنلی (برای مواردی که در حوزه تخصص و مهارت و رشته دانشجو قرار ندارد).

نوع مسئولیت :	تعداد افراد :	کل ساعات کار برای طرح:	حق الزحمه در ساعت :
جمع:			

جمع هزینه های تخمینی به ریال :

ب ۲: هزینه های مواد و وسایل (وسایلی که صرفاً از محل اعتبار طرح تحقیق باید خریداری شوند .)

نام ماده یا وسیله : مقدار مورد نیاز : مصرفی - غیرمصرفی ساخت داخل یا خارج :

شرکت سازنده : قیمت واحد : قیمت کل :

جمع هزینه های مواد و وسایل به ریال :

ب ۳: هزینه های متفرقه

ردیف	شرح هزینه :	ریالی	ارزی	معادل ریالی	بودجه ارزی	کل هزینه به ریال
۱	هزینه تایپ					
۲	هزینه تکثیر					
۳	هزینه صحافی					
۴	هزینه طراحی/خطاطی					
۵	نقاشی/ کارتوگرافی					
۶	خدمات کامپیوتری					
۷	هزینه های دیگر					
۸	جمع					

جمع کل هزینه ها:

ردیف	نوع هزینه	ریالی	ارزی	هزینه کل به ریال
۱				
۲				

۱۵- متغیرها:

جبر - اختیار - قدرت - مشیت - خداوند - فخر رازی - قرآن

ب ۲- هزینه های مواد و وسایل (وسایلی که صرفاً از محل اعتبار طرح تحقیق باید خریداری شود).

نام ماده یا وسیله	مقدار یا تعداد مورد نیاز	مصرفی	غیرمصرفی	ساخت داخل یا خارج	شرکت سازنده	قیمت واحد	قیمت کل
جمع هزینه های مواد و وسایل							

۳- هزینه های متفرقه

ردیف	شرح هزینه	ریالی	ارزی	معادل ریالی بودجه ارزی	کل هزینه به ریال
۱	هزینه تایپ				
۲	هزینه تکثیر				
۳	هزینه صحافی				
۴	هزینه عکس و اسلاید				
۵	هزینه طراحی، خطاطی، نقاشی، کارتوگرافی				
۶	هزینه خدمات کامپیوتری				
۷	هزینه های دیگر				
جمع					

جمع کل هزینه ها :

ردیف	نوع هزینه	ریالی	ارزی	هزینه کل به ریال
۱	پرسنلی			
۲	مواد و وسایل			
۳	مسافرت			

متفرقه	۴		
جمع کل			

۱۸- تاییدات :

الف:			
نام و نام خانوادگی دانشجو:	زینب دلبریان	ینگه قلعه	امضاء : تاریخ:
نام و نام خانوادگی استاد راهنما:	حسن جعفری		امضاء: تاریخ:
نام و نام خانوادگی استاد مشاور:	ابوالفضل ابراهیمی		امضاء : تاریخ :

ب- نظریه کمیته تخصصی گروه مربوطه:

تاریخ جلسه:	
۱-ارتباط داشتن با دانشجو:	ارتباط دارد ☐ ارتباط فرعی دارد ☐ ارتباط ندارد ☐
۲-جدید بودن موضوع:	بلی ☐ در ایران بلی ☐ .. ☐
۳-هدف بنیادی کاربردی:	قابل دسترسی است. ☐ قابل دسترسی نیست. ☐ مطلوب نیست .. ☐
۴-تعریف مساله:	رساست. ☐ رسا نیست.. ☐
۵-فرضیات:	درست تدوین شده است. ☐ درست تدوین نشده و ناقص است .. ☐
۶-روش تحقیق دانشجو:	مناسب است. ☐ مناسب نیست. ☐